

Ulama dan Perjuangan Politik: Peranan Masyumi Terhadap Penubuhan Hizbul Muslimin di Tanah Melayu, 1947-1948

Ulama and Political Struggle: The Role of Masyumi towards the Establishment of Hizbul Muslimin in Malaya, 1947-1948

Abu Hanifah Haris ¹

¹Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya
Email: abuhanifah@um.edu.my

Abstrak

Majelis Syura Muslimin Indonesia (Masyumi) merupakan sebuah parti politik Islam di Indonesia yang diasaskan pada tahun 1943 ketika pendudukan Jepun, sebelum disahkan kewujudannya oleh kerajaan selepas kemerdekaan Indonesia pada tahun 1945. Masyumi juga sangat berpengaruh di Tanah Melayu, malah beberapa pemimpin Masyumi juga dikaitkan dengan penubuhan Hizbul Muslimin di Gunung Semanggol, Perak. Kajian ini bertujuan untuk menganalisis peranan Masyumi dalam penubuhan Hizbul Muslimin di Gunung Semanggol, Perak pada tahun 1948. Kajian ini menggunakan kaedah kajian perpustakaan dengan menganalisis pelbagai sumber primer dan sumber sekunder. Kajian menunjukkan bahawa kedatangan beberapa pemimpin Masyumi ke Tanah Melayu bukan sahaja bertujuan untuk menubuhkan parti politik Islam pertama di Tanah Melayu iaitu Hizbul Muslimin, tetapi dalam masa yang sama mahu menubuhkan cawangan Masyumi di Tanah Melayu. Kyai Haji Mashoor Azhari, seorang lulusan Universiti al-Azhar di Kaherah yang berasal dari Sumatera, Indonesia merupakan antara pemimpin kanan Masyumi yang terlibat secara langsung dalam penubuhan sebuah parti politik Islam di Tanah Melayu iaitu Hizbul Muslimin. Walaupun beliau tidak dapat menghadiri Kongres Majlis Agama Tertinggi (MATA) di Gunung Semanggol pada bulan Mac 1948 yang menyaksikan penubuhan Hizbul Muslimin kerana telah diarah pulang oleh kerajaan Singapura, namun beliau sempat mengadakan perjumpaan dengan beberapa pemimpin Tanah Melayu bagi membincangkan agenda penubuhan Hizbul Muslimin. Tengku Osman pula dianggap sebagai penggerak kepada kegiatan Hizbul Muslimin, selain menguruskan pentadbiran Masyumi di Tanah Melayu. Bung Shariff Mujuo pula merupakan tulang belakang kepada penubuhan *Syabāb Hizb al-Muslimīn* (Bahagian Belia Hizbul Muslimin) di Gunung Semanggol, Perak.

Kata Kunci: Masyumi, Kyai Haji Mashoor Azhari, Hizbul Muslimin, Abu Bakar al-Baqir, MATA.

Abstract

Majelis Syura Muslimin Indonesia (Masyumi) is an Islamic political party in Indonesia founded in 1943 during the Japanese occupation, before being confirmed by the government after Indonesia's independence in 1945. Masyumi was also very influential in Malaya, even some Masyumi leaders were also associated with the establishment of Hizbul Muslimin in Gunung Semanggol, Perak. This article discusses the role of Masyumi towards the establishment of Hizbul Muslimin in Gunung Semanggol, Perak in 1948. The study uses library study method to analyse various primary and secondary sources. The findings uncover that the arrival of Masyumi leaders to Malaya not only intended to establish the first Islamic political party in Malaya, Hizbul Muslimin, but also to establish Masyumi branch in Malaya. Kyai Haji Mashoor Azhari, a graduate of al-Azhar University in Cairo from Sumatera, Indonesia, is one of the Masyumi senior leaders who are directly involved in the establishment of an Islamic political party in Malaya, Hizbul Muslimin. Although he was unable to attend the "Majlis Agama Tertinggi" (MATA) Congress at Gunung Semanggol in March 1948 after being sent home by the Singapore government, he had met with several Malayan leaders to discuss the establishment of Hizbul Muslimin. Tengku Osman is regarded as an actor for Hizbul Muslimin activities, as well as managing the Masyumi administration in Malaya. Bung Shariff Mujuo is the backbone of the establishment of "Syabāb Hizb al-Muslimīn" (Youth Division of Hizbul Muslimin) in Gunung Semanggol, Perak.

Keywords: Masyumi, Kyai Haji Mashoor Azhari, Hizbul Muslimin, Abu Bakar al-Baqir, MATA.

Pengenalan

Politik dan agama tidak dapat dipisahkan dalam Islam kerana salah satu tuntutan Islam ialah mewujudkan sebuah negara Islam yang sangat berkait rapat dengan bidang politik. Penubuhan Hizbul Muslimin sempena Kongres Majlis Agama Tertinggi (MATA) yang berlangsung pada 14 Mac 1948 di Gunung Semanggol, Perak pula merupakan satu peristiwa yang penting dalam sejarah Tanah Melayu kerana buat pertama kalinya, sebuah parti politik Islam berjaya ditubuhkan di Tanah Melayu. Hizbul Muslimin yang dipimpin oleh Abu Bakar al-Baqir dan berpusat di Maahad al-Ihya' al-Sharif, Gunung Semanggol, Perak merupakan kemuncak kepada perjuangan islah yang tercetus sejak kemunculan majalah *al-Imam* pada tahun 1906 kerana perjuangan untuk menubuhkan negara Islam dan menegakkan syiar Islam di Tanah Melayu yang menjadi cita-cita pejuang islah di Tanah Melayu berjaya diperjuangkan oleh Hizbul Muslimin.

Majelis Syura Muslimin Indonesia (Masyumi) pula merupakan parti politik Islam pertama di Indonesia, serta merupakan salah sebuah parti politik Islam yang paling berpengaruh sebelum kemerdekaan Indonesia. Dalam rangka meluaskan pengaruhnya di Tanah Melayu selain merealisasikan matlamat pejuang islah di Tanah Melayu untuk mewujudkan sebuah parti politik Islam yang bakal memperjuangkan nilai-nilai Islam, Masyumi telah menghantar beberapa pemimpinnya yang terdiri daripada ulama dan guru agama bagi membantu penubuhan sebuah parti politik Islam di Tanah Melayu. Lanjutan daripada rancangan tersebut, beberapa pemimpin kanan Masyumi telah dihantar ke Tanah Melayu bagi membincangkan agenda penubuhan parti politik Islam dengan beberapa pemimpin Melayu, seterusnya menyebarkan sayap mereka di Tanah Melayu.

Latar Belakang Masyumi

Masyumi merupakan sebuah parti politik Islam yang berasal dari Indonesia dan diasaskan oleh tentera Jepun di Indonesia pada tahun 1943. Pada peringkat awal penubuhannya, Masyumi bukanlah sebuah parti politik sebaliknya hanya merupakan gabungan pertubuhan Islam yang bukan bermatlamat politik iaitu Muhammadiyah dari Yogyakarta; Nahdlatul Ulama dari Jombang, Jawa Timur; Persatuan Umat Islam Indonesia dari Sukabumi, Jawa Barat; dan Perikatan Umat Islam dari Cirebon, Jawa Barat. Matlamat penubuhan Masyumi adalah bagi mengukuhkan perpaduan semua pertubuhan Islam dan membantu tentera Jepun mencapai matlamat untuk mewujudkan Lingkaran Kemakmuran Asia Timur (Muhammad Asyari, 1977: 22-23). Bagi tentera Jepun, penyertaan dua buah pertubuhan utama yang mewakili umat Islam di Indonesia iaitu Muhammadiyah dan Nahdlatul Ulama amat penting kerana dapat mengukuhkan kawalan mereka terhadap pertubuhan Islam di Indonesia (Ricklefs, 2001: 255). Pada peringkat awal, Masyumi telah dipimpin oleh pengasas Nahdlatul Ulama iaitu Hasyim Ashari, namun kebanyakan tugasnya dilaksanakan oleh anaknya, Wahid Hasyim (Jung, 2009: 58).

Selepas kemerdekaan Indonesia pada tahun 1945, Masyumi telah diubah secara rasmi menjadi sebuah parti politik Islam pada 7 November 1945 (Anderson, 1972: 220). Pada peringkat awal, tampuk kepimpinan parti tersebut diterajui oleh Sukiman. Mulai tahun 1949, Muhammad Natsir telah memimpin Masyumi sehingga tahun 1958. Ketika berada di bawah kepimpinan beliau, Masyumi telah melaksanakan beberapa pembaharuan bertujuan untuk menjaga kebajikan umat Islam di Indonesia dan menyatukan pelbagai pertubuhan Islam di Indonesia (Thohir Luth, 1999: 41-42). Pemimpin Masyumi iaitu Muhammad Natsir pula telah ditahan kerana menyokong pemberontakan Pemerintah Revolusioner Republik Indonesia (PRRI) pada tahun 1958 (Abuza, 2007: 15-17).¹ Lanjutan daripada penahanan pemimpin Masyumi, Sukarno bertindak mengharamkan Masyumi pada tahun 1960 (Fealy, 2005: 162).

¹Pemerintah Revolusioner Republik Indonesia (PRRI) diasaskan pada 15 Februari 1958 di Padang, Sumatera bagi menuntut autonomi wilayah dan beberapa tuntutan lain daripada kerajaan Indonesia. Safruddin Prawiranegara kemudian telah dinamakan sebagai Perdana Menteri. Namun akhirnya gerakan tersebut berjaya dihapuskan oleh pihak tentera tetapi melibatkan korban jiwa yang besar. Untuk maklumat lanjut, lihat Feith (1964: 586). Untuk keterangan lanjut tentang Masyumi, lihat Deliar Noer (1960); Harun Nasution (1965); Ariffin S. M. Omar (1978); Madinier & Feillard (1999); Fealy & Platzdasch (2005).

Selain berjuang untuk menyatukan pelbagai pergerakan Islam di Indonesia dan menjaga kebijakan umat Islam di Indonesia, Masyumi juga mengambil berat terhadap kebijakan rakyat Palestin yang telah ditindas oleh Israel, malah lebih ke hadapan dalam menghulurkan bantuan kepada negara-negara Arab dalam konflik Arab-Israel. Radio Republik Indonesia dalam siarannya pada 21 Disember 1947 telah menyiarkan berita berkenaan mesyuarat tergepang yang dianjurkan oleh Masyumi di Yogyakarta bagi membincangkan persoalan Palestin. Beberapa orang menteri dalam kabinet Republik Indonesia daripada Masyumi juga dilaporkan telah menghadiri mesyuarat tersebut. Tiga resolusi utama telah dicapai dalam mesyuarat tersebut iaitu menyokong perjuangan rakyat Palestin, menawarkan bantuan moral dan harta benda kepada rakyat Palestin, dan meminta Jawatankuasa Keselamatan untuk mempertimbangkan dakwaan terhadap Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (PBB) yang dianggap telah membuat satu keputusan tidak adil yang akan membawa kepada pertumpahan darah dan mengganggu ketenteraman awam di seluruh dunia (CO 537/3751, 31 January 1948).

Peranan Masyumi Terhadap Penubuhan Hizbul Muslimin

Penglibatan dan peranan Masyumi dalam penubuhan Hizbul Muslimin bukanlah sesuatu yang mengejutkan kerana Masyumi juga mempunyai sebuah pertubuhan separa tentera yang juga mempunyai nama yang hampir sama dengan Hizbul Muslimin iaitu Hizbullah.² Malah dalam masa yang sama, tentera Jepun juga bersetuju untuk memberikan latihan ketenteraan kepada anggota Hizbullah (Hiroko, 1975: 65). Latihan tersebut diberikan oleh Jepun bertujuan agar Hizbullah dapat membantu Jepun mencapai matlamat perjuangan mereka. Selepas kemerdekaan Indonesia pada tahun 1945, Hizbullah dan Sabilillah iaitu sebuah lagi unit di bawah Masyumi juga telah menghadiri sebuah persidangan pada bulan November 1947 di Gunung Cupu, Jawa Barat yang membawa kepada penubuhan Dewan Pertahanan Umat Islam berpusat di Garut, Jawa Barat dan Majlis Umat Islam Indonesia berpusat di Tasikmalaya, Jawa Barat bagi membantu perjuangan Hizbullah dan Sabilillah (Hiroko, 1975: 69). Pada 10 Februari 1948, Hizbulah dan Sabilillah juga telah menghadiri sebuah persidangan di Kabupaten Tasikmalaya. Terdapat beberapa usul yang telah dipersetujui dalam persidangan tersebut, termasuklah penubuhan Tentera Islam Indonesia yang bertanggungjawab membantu angkatan tentera tempatan bagi menjaga keselamatan Indonesia (Hiroko, 1975: 70-71).

Antara pemimpin kanan Masyumi yang mempunyai kaitan dengan penubuhan Hizbul Muslimin di Gunung Semangol, Perak ialah Kyai Haji Mashoor Azahari, seorang lepasan Universiti al-Azhar. Pada tahun 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari yang berumur sekitar 40 tahun dilaporkan sebagai anggota Masyumi yang aktif. Beliau berasal dari Palembang, Indonesia dan telah berhijrah ke Singapura akibat tekanan pihak Belanda yang bimbang terhadap penglibatan aktif beliau dalam bidang politik. Kedatangan beliau ke Singapura bertujuan untuk menubuhkan sebuah parti di Tanah Melayu yang mempunyai persamaan dengan Masyumi (CO 537/3751, 15 February 1948). Beliau tiba di Singapura dari Lampong, Sumatera pada bulan Disember 1947 tanpa permit mendarat (CO 537/3753, 15 August 1948). Beliau juga disyaki mempunyai hubungan yang rapat dengan MATA, bahkan terdapat bukti bahawa MATA akan menggerakkan perjuangan ke arah kemerdekaan kecuali pemimpin UMNO (*United Malay National Organization*) dapat melakukan perkara yang sama (CO 537/3751, 29 February 1948).

Dalam satu temu bual yang disiarkan dalam *Utusan Melayu* pada keluaran 30 Januari 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan menjelaskan bahawa masanya telah tiba bagi penubuhan sebuah parti politik bercorak Islam di Tanah Melayu. Menurut Kyai Haji Mashoor lagi, pandangan ulama di Tanah Melayu digambarkan sebagai ketinggalan zaman dan berfikiran sempit disebabkan, “mereka telah menjadi hamba golongan kapitalis dan imperialis”. Merujuk kepada pandangan dan idea sempit yang menjadi punca kejatuhan beberapa negara Islam yang kuat, beliau berpendapat bahawa pandangan tersebut begitu lazim di Tanah Melayu. Menurut beliau, terdapat dua kaedah untuk meningkatkan kedudukan umat Islam.

²Hizbullah (Tentera Allah) dikuasai oleh pengikut Muhammadiyah, manakala sebuah lagi pertubuhan di bawah pentadbiran Masyumi iaitu Sabilillah (Jalan Allah) pula dikuasai oleh pengikut Nahdlatul Ulama (Feith, 1964: 233).

Pertama, melalui organisasi politik yang berasaskan Islam. Kedua, melalui reformasi dalam pendidikan agama (CO 537/3751, 15 February 1948; *Utusan Melayu*, 30 Januari 1948).

Pada bulan Februari 1948, akhbar *Utusan Melayu* dan *Utusan Zaman* dilaporkan telah memberikan sokongan padu terhadap kegiatan Kyai Haji Mashoor Azahari di Singapura. Pada keluaran 9 Februari 1948, *Utusan Melayu* dilaporkan telah menyiarkan sebuah rencana berkenaan pembentukan sebuah parti politik Islam. Menurut *Utusan Melayu*, terdapat tiga matlamat utama penubuhan parti Islam. Pertama, bertujuan untuk memajukan rohani umat Islam. Kedua, bertujuan untuk memajukan bidang pendidikan, ekonomi, politik dan sosial umat Islam berdasarkan ajaran Islam. Ketiga, bertujuan untuk memberikan peluang kepada orang Melayu yang beragama Islam untuk bekerjasama dengan umat Islam lain di seluruh dunia (CO 537/3751, 29 February 1948; *Utusan Melayu*, 9 Februari 1948).

Pada 8 Februari 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari telah menyampaikan kuliah di bangunan Persatuan Guru Melayu, Palembang Road, Singapura atas jemputan Persatuan Pemuda Islam Singapura. Antara tetamu kehormat yang telah hadir ialah Sardon bin Haji Zubir selaku Presiden Persatuan Melayu Singapura, B.A. Mallal selaku pengarang *Malayan Law Journal*, Dr. Burhanuddin selaku Penasihat Pertubuhan Kebangsaan Melayu Malaya (PKMM), Sayyid Ali al-Attas selaku Presiden Jamiatul Qadariyyah, Ungku Abdullah bin Omar selaku wakil Lembaga Kesatuan Melayu Johor (LKMJ), Ahmad Talu selaku Presiden Pusat Tenaga Rakyat (PUTERA) Singapura, dan Ahmad bin Ibrahim selaku Presiden Pemuda Islam Singapura (CO 537/3751, 15 February 1948).³

Pada majlis yang sama, Kyai Haji Mashoor Azahari juga telah menjelaskan gambaran kehebatan empayar Islam ketika zaman Nabi Muhammad SAW, diikuti zaman kejatuhan Islam ketika ini. Menurut beliau, kejatuhan tersebut berlaku disebabkan sifat tamak golongan yang digelar ulama yang mengajar untuk kepentingan peribadi, dan menjelaskan bahawa harta benda dunia bukan untuk mereka yang menyembah Allah tetapi hanya untuk orang kafir semata-mata. Beliau juga menyatakan bahawa ajaran sesat berpandukan fahaman kuno ini telah disebarkan selama beratus-ratus tahun sehingga menyebabkan hampir 90 peratus daripada mereka melihat kejatuhan umat Islam pada hari ini disebabkan takdir Allah SWT semata-mata. Kyai Haji Mashoor Azahari juga dilaporkan menggesa agar dasar kuno yang diamalkan oleh ulama pada hari ini perlu diganti dengan pandangan yang menggalakkan umat Islam hari ini mempelajari ilmu pengetahuan duniawi. Beliau juga berharap agar golongan ulama dapat menunjukkan contoh yang terbaik kepada pengikut mereka, selain bergaul rapat dengan golongan cendekiawan bagi membolehkan mereka mempelajari kemahiran berorganisasi (CO 537/3751, 15 February 1948).

Dalam kuliah yang sama, Kyai Haji Mashoor Azahari juga berharap agar golongan wanita tidak patut dibiarkan tanpa pendidikan kerana Allah SWT berfirman bahawa tiada diskriminasi antara lelaki dan wanita. Beliau juga telah mengkritik sistem purdah yang dianggapnya sebagai ‘mundur’, dan mendesak golongan wanita agar bersikap terbuka bagi menuntut ilmu selagi mereka masih memelihara adab sopan. Berkenaan masalah anak yatim, Kyai Haji Mashoor Azahari menggesa golongan ulama agar menyelesaikan masalah tersebut secara tegas dengan menubuhkan rumah anak yatim. Menurut beliau, perkara tersebut dapat dilaksanakan jika kesemua umat Islam yang berharta dapat menyalurkan bantuan bagi penubuhan institusi tersebut. Kyai Haji Mashoor Azahari kemudian menegaskan bahawa dengan merujuk Indonesia sebagai contoh, golongan ulama di Tanah Melayu perlu bekerja bersama-sama dengan golongan cendekiawan supaya parti politik berasaskan agama yang kuat dapat dibentuk di Tanah Melayu, serta mempunyai perjuangan yang sama dengan Masyumi. Beliau juga menegaskan bahawa, “asas Masyumi adalah sangat kuat sehingga beberapa ahli Masyumi dapat dilihat dalam kabinet Muhammad Hatta di Indonesia” (CO 537/3751, 15 February 1948).

Beberapa orang hadirin yang begitu kagum dengan kuliah yang disampaikan oleh Kyai Haji Mashoor Azahari juga dilaporkan telah bertanya beberapa soalan berbau politik kepada beliau. Yusof

³Lembaga Kesatuan Melayu Johor (LKMJ) sering dianggap salah sebuah pertubuhan radikal dalam UMNO, dan pernah terlibat dalam pembentukan rangka Perjanjian Persekutuan 1948 dalam Mesyuarat Agung UMNO yang diadakan di Alor Setar, Kedah pada 10 Januari 1947. Walau bagaimanapun, LKMJ telah membantah tindakan Onn Jaafar yang tidak menuntut kemerdekaan penuh daripada British. LKMJ cuba membuka semula perbincangan tersebut dalam Mesyuarat Agung UMNO yang diadakan di Kota Bharu, Kelantan pada bulan Mei 1947, namun menemui kegagalan. Hal ini menyebabkan LKMJ mengambil keputusan untuk keluar daripada UMNO, seterusnya bergabung dengan AMCJA-PUTERA (Ramlah Adam, 2005: 111-112).

bin Abdul Rahman telah menanyakan soalan tentang bagaimana ulama di Indonesia dapat disatukan. Kyai Haji Mashoor Azahari menjelaskan bahawa terdapat hubungan yang rapat antara golongan ulama dan cendekiawan di Indonesia, malah masing-masing belajar dengan pihak yang lain sekali gus menyebabkan harapan untuk mencapai kemajuan dapat dicapai (CO 537/3751, 15 February 1948). Taha Kalu pula menanyakan soalan berkenaan dasar Masyumi, iaitu sama ada dasar agama yang diperjuangkan bertentangan dengan dasar negara. Kyai Haji Mashoor Azahari menjelaskan bahawa agama adalah ideologi Masyumi, namun dasar luar Masyumi adalah berdasarkan prinsip nasionalisme. Ketika menjawab salah satu soalan, beliau menegaskan bahawa Masyumi turut bekerjasama dengan Muhammadiyah, sebuah lagi parti politik Islam di Indonesia.⁴ Golongan cendekiawan Melayu juga berpendapat bahawa Kyai Haji Mashoor Azahari sebagai seorang yang bertenaga dan petah berkata-kata. Beliau dilaporkan berjaya ‘mengganggu’ pemikiran rakyat jelata dengan menyedarkan mereka terhadap kepentingan membentuk parti politik berteraskan Islam (CO 537/3751, 15 February 1948).

Pada 29 Februari 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan terus aktif menyampaikan kuliah, malah hampir kesemua kuliah yang disampaikan bertujuan untuk membentuk sebuah parti politik bercorak agama yang sealiran dengan Parti Masyumi dari Indonesia. Sebelum itu, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan telah menghadiri satu perjumpaan anjuran Kesatuan Guru-Guru Melayu Singapura (KGMS) pada 14 Februari 1948. Perjumpaan tersebut bukan sahaja dihadiri guru-guru lelaki dan wanita, tetapi juga anggota Angkatan Wanita Sedar (AWAS) dan beberapa tetamu jemputan. Dalam perjumpaan tersebut, Kyai Haji Mashoor Azahari telah menyampaikan kuliah yang membincangkan dua buah tajuk iaitu “Islam dan Sosialisme” dan “Kedudukan Wanita dalam Islam”. Kuliah tersebut dimulakan dengan bacaan doa bagi mengukuhkan ikatan silaturahim yang telah wujud sejak beratus tahun antara orang Melayu di Tanah Melayu dan Indonesia. Tema ucapan beliau dalam kuliah tersebut juga sama seperti sebelumnya, iaitu kemunduran dan kejatuhan empayar Islam (CO 537/3751, 29 February 1948).

Pada 15 Februari 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan telah menyampaikan kuliah di Masjid Sultan, Singapura anjuran *All Malaya Muslim Missionary Society* (Persekutuan Seruan Islam Se-Malaya), dan dihadiri hampir 3,000 orang. Dalam kuliah tersebut, beliau telah mengkritik golongan ulama dan menyeru kepada perhubungan yang lebih rapat antara golongan ulama dengan golongan cendekiawan. Menurut beliau lagi, 100 juta umat Islam di Timur Tengah telah diperhamba oleh golongan kapitalis dan imperialis yang jumlahnya jauh lebih kecil. Beliau juga ada terbaca sebuah rencana dalam akhbar Melayu berkenaan percubaan mubaligh Kristian untuk mengkristiankan orang asli daripada puak Sakai serta menjelaskan kesan negatif akibat tindakan tersebut, malah menjadi tanggungjawab umat Islam untuk menggagalkan percubaan tersebut. Golongan ulama juga bertanggungjawab untuk berjumpa dan mendidik puak Sakai, seterusnya menyeru mereka kepada Islam (CO 537/3751, 29 February 1948).⁵

Pada 16 Februari 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan telah menyampaikan kuliah yang hampir sama kepada hampir 600 orang hadirin berhampiran premis milik Geylang Serai Football Club, Singapura. Siri kuliah tersebut dilaporkan telah diatur oleh *All Malaya Muslim Missionary Society* (Persekutuan Seruan Islam Se-Malaya) di Singapura bagi membolehkan Kyai Haji Mashoor Azahari menyampaikan kuliah untuk beberapa minggu. Pada 17 Februari 1948, beliau telah melawat sebuah sekolah rakyat iaitu *Bustān al-Ārifīn* di Conoration Road, Singapura. Kedatangan beliau juga telah diberi sambutan yang cukup meriah oleh pelajar, guru, pegawai dan ibu bapa yang hadir di majlis sambutan tersebut yang dipimpin oleh Ismail Tekan (CO 537/3751, 29 February 1948).

⁴Muhammadiyah merupakan sebuah pertubuhan Islam yang ditubuhkan oleh Kyai Haji Ahmad Dahlan (1868-1923) di Yogyakarta, Indonesia pada bulan November 1912. Pertubuhan ini sering dianggap sebagai Kaum Muda di Indonesia kerana memperjuangkan idea modernis. Muhammadiyah banyak mengkritik amalan agama yang bertentangan dengan syariah, pengaruh adat, golongan aristokrat dalam kalangan priyayi, dan proses pembaratan (Kratoska, 1999: 266). Untuk keterangan lanjut mengenai Muhammadiyah, lihat Alfian (1989); A. Jainuri (1981); Abdul Munir Mulkhan (2010); Zuly Qodir (2010); Palmier (1954); Syamsul Anwar (2005).

⁵Persekutuan Seruan Islam Se-Malaya atau *All Malaya Muslim Missionary Society* telah ditubuhkan oleh Maulana Abdul Alim Sidique di Singapura pada tahun 1931. Pertubuhan tersebut pernah menerbitkan sebuah majalah yang merupakan suara rasmi pertubuhan tersebut berjudul *Genuine Islam* (Germain, 2008: 103).

Pada 19 Februari 1948, Abu Bakar al-Baqir yang mewakili MATA dilaporkan telah melawat Kyai Haji Mashoor Azahari. Dalam pertemuan tersebut, MATA turut menjemput pemimpin Masyumi untuk menghadiri Kongres MATA yang akan diadakan pada 13 Mac 1948 di Gunung Semanggol. Beliau dilaporkan telah memberikan persetujuan, dan dijangka menyampaikan ceramah berkenaan pembentukan parti politik Islam dalam kongres tersebut. Beliau juga telah berhubung dengan penyokong MATA, termasuklah penyokong MATA dalam kalangan pegawai LKMJ. Pada 29 Februari 1948, satu siasatan telah dijalankan bagi mengetahui cara Kyai Haji Mashoor Azahari memasuki Singapura. Siasatan yang dijalankan mendapati bahawa beliau telah diberikan kebenaran untuk memasuki Singapura oleh Jabatan Imigresen Singapura atas jaminan kerajaan Indonesia. Beliau juga telah menginap di Hotel Chin Chin, Beach Road, Singapura dengan menggunakan nama samaran (CO 537/3751, 29 February 1948).

Pada 29 Februari 1948, satu mesyuarat dilaporkan telah diadakan di rumah Sayyid Ibrahim bin Omar al-Sagoff (CO 537/3751, 29 February 1948).⁶ Mesyuarat tersebut telah dihadiri oleh beberapa pemimpin Islam yang terkenal seperti Kyai Haji Mashoor Azahari dari Sumatera, Indonesia yang merupakan lepasan Universiti al-Azhar dan ulama terkenal di Indonesia, Dr. Burhanuddin al-Helmi selaku Penasihat PKMM, Sardon bin Haji Zubir selaku Presiden Persatuan Melayu Singapura serta calon pilihan raya bagi jawatan Majlis Perundangan Singapura, dan Abdullah bin Yahya selaku Pengerusi *Anti-Palestine Partition Committee*. Keputusan sebulat suara dicapai dalam mesyuarat tersebut bagi menubuhkan sebuah parti politik Islam di Tanah Melayu (CO 537/3751, 29 February 1948).⁷

Pada 15 Mac 1948, Jabatan Imigresen Singapura mula menyaki bahawa Kyai Haji Mashoor Azahari telah memasuki Singapura secara tidak sah, dan mereka bercadang untuk mengambil tindakan bagi memastikan beliau kembali semula ke Singapura. Pihak berkuasa Indonesia yang diwakili oleh Daroesman, Pegawai Perhubungan Awam Republik Indonesia juga menyaki bahawa Kyai Haji Mashoor Azahari telah memasuki Singapura secara haram. Kyai Haji Mashoor Azahari juga dijadualkan akan menghadiri Kongres MATA di Gunung Semanggol, Perak dengan matlamat untuk mencadangkan penubuhan sebuah 'parti politik Islam'. Parti tersebut juga akan tetap ditubuhkan sama ada Kyai Haji Mashoor Azahari menghadiri kongres tersebut ataupun tidak (CO 537/3751, 15 March 1948). Namun begitu, Kyai Haji Mashoor Azahari dilaporkan tidak sempat menghadiri kongres tersebut kerana telah diusir oleh Jabatan Imigresen Singapura agar keluar dari Singapura (CO 537/3751, 31 March 1948).

Cadangan penubuhan parti Islam pula telah dikemukakan oleh Kyai Haji Mashoor Azahari, namun cadangan tersebut telah ditentang oleh masyarakat Arab dan India di Singapura. Menurut beliau, matlamat akhir penubuhan parti tersebut ialah mendapatkan kemerdekaan Tanah Melayu, dan pemimpin Melayu perlu dilantik bagi mengetuai parti tersebut. Berkenaan cadangan melantik pemimpin Melayu, beliau menjelaskan bahawa meskipun semua bangsa adalah setaraf menurut Islam, namun ianya berbeza dalam bidang politik sebagaimana Nabi Muhammad SAW memilih bangsa Arab bagi memimpin Madinah. Tambahan pula, matlamat utama penubuhan parti tersebut iaitu mendapatkan kemerdekaan Tanah Melayu, sekali gus menyebabkan orang Melayu perlu diberi lebih peluang untuk mentadbir kerajaan (CO 537/3751, 29 February 1948).

Pada 31 Mac 1948, Kyai Haji Mashoor Azahari telah meninggalkan Singapura pada waktu malam, iaitu antara 17 hingga 18 Mac 1948. Beliau dilaporkan sedang menuju ke Palembang, namun telah dipintas oleh kerajaan Belanda di Tanjong Pinang. Kyai Haji Mashoor Azahari juga dilaporkan berasa amat kecewa dengan wakil kerajaan Indonesia yang gagal memastikan beliau terus berada di Singapura. Kyai Haji Mashoor Azahari juga mendakwa bahawa beliau telah bekerja keras untuk Republik Indonesia, namun

⁶Sayyid Ibrahim bin Omar al-Sagoff merupakan anak Sayyid Omar al-Sagoff, seorang hartawan dan ahli perniagaan yang terkenal di Singapura. Beliau amat rapat dengan pegawai British di Singapura, dan telah meneruskan tradisi ayahnya yang amat menjaga perhubungan dengan pegawai British di Singapura seperti Gabenor NNS, Pesuruhjaya Tinggi NNMB, dan Pegawai Pemerintah Angkatan Tentera Tanah Melayu (Nurfadzilah Yahaya, 2009: 62).

⁷Permulaan tahun 1948 juga menyaksikan pelbagai pertubuhan Islam di Singapura telah berusaha untuk menyatukan umat Islam di bawah satu bumbung. Pada 22 Februari 1948, satu mesyuarat telah diadakan di rumah Dr. S.I.M. Ibrahim di alamat 121, Serangoon Road, Singapura bagi membincangkan penubuhan Majlis Muslim Singapura yang akan menyatukan seluruh pertubuhan Islam di Singapura (CO 537/3751, 29 February 1948).

layanan yang beliau terima menyebabkan beliau mengambil keputusan untuk tidak lagi terlibat dalam perkara tersebut. Namun begitu, Kyai Haji Mashoor Azahari telah memberi sumbangan besar khususnya dari segi penubuhan parti Islam pertama di Tanah Melayu iaitu Hizbul Muslimin ketika berlangsungnya Kongres MATA di Gunung Semanggol, Perak (CO 537/3751, 31 March 1948). Lanjutan daripada penglibatan pemimpin Masyumi dalam penubuhan Hizbul Muslimin, Masyumi yang mempunyai ramai pengikut di Indonesia juga dilaporkan mempunyai kaitan dengan Hizbul Muslimin, malah Masyumi juga sedang merancang untuk menubuhkan cawangannya di seluruh Tanah Melayu. Hizbul Muslimin juga disyaki sedang mengadakan kerjasama dengan pelbagai organisasi dari Indonesia (CO 537/3751, 31 March 1948).

Seorang lagi individu yang disyaki ada kaitan dengan Masyumi bernama Bung Shariff Mujoo juga dilaporkan telah berada di Pulau Pinang pada 12 Jun 1948, sebelum bertolak ke Gunung Semanggol, Perak pada keesokan harinya. Beliau disyaki sebagai pegawai Barisan Tentera Masyumi di Sumatera dan dilaporkan melawat seluruh Tanah Melayu bagi menyoiasat aktiviti rakyat Indonesia yang tinggal di Tanah Melayu. Laporan dari Perak pula menyatakan bahawa Bung Shariff Mujoo akan menjadi salah seorang tenaga pengajar di Maahad al-Ihya' al-Syarif, Gunung Semanggol. Beliau juga dikenali sebagai Shukor Shariff dan dengan nama tersebut, beliau telah mencadangkan penubuhan *Syabāb Hiz al-Muslimīn* iaitu Bahagian Belia Hizbul Muslimin (CO 537/3752, 15 July 1948).

Salah seorang anggota Masyumi iaitu Tengku Osman, bersama-sama Abu Bakar al-Baqir, Mohamed Asri dan seorang individu yang tidak dikenali daripada sebuah pertubuhan dari Kalimantan iaitu Perpaduan Rakyat Kalimantan (PRK) juga dilaporkan telah pergi ke Ulu Gadong, Negeri Sembilan pada 20 April 1948 untuk melawat Madrasah Ittihadiyyah tentang kegiatan Hizbul Muslimin.⁸ Tengku Osman juga merupakan Setiausaha Sulit kepada Tengku Hassan, Gabenor Sumatera. Kedatangan beliau ke Tanah Melayu bertujuan untuk memupuk perpaduan antara Tanah Melayu dan Indonesia dianggap sebagai penggerak Hizbul Muslimin. Sebelum Perang Dunia Kedua, beliau pernah menjadi editor majalah *Fajar Asia* yang diterbitkan di Sumatera. Ketika pendudukan Jepun, Tengku Osman telah bekerja di Manila, Filipina bagi pihak tentera Jepun. Beliau merupakan ahli Masyumi di Indonesia dan dipercayai telah dihantar ke Tanah Melayu bagi menguruskan pentadbiran Masyumi di Tanah Melayu. Beliau bukan sahaja mempunyai hubungan dengan Dr. Burhanuddin al-Helmy iaitu Penasihat PKMM, bahkan merupakan sahabat rapat Kiyai Haji Mashoor, pengasas Hizbul Muslimin. Beliau juga dianggap sebagai ketua penulis draf ketika pembentukan undang-undang dan perlembagaan Hizbul Muslimin (CO 537/3753, 31 July 1948).

Perbelanjaan bagi membiayai pengurusan Hizbul Muslimin juga dilaporkan mendapat bantuan dan pembiayaan daripada Masyumi. Pada bulan September 1948, Hizbul Muslimin dilaporkan telah mendapat peruntukan daripada Masyumi untuk membiayai pentadbirannya. Meskipun Hizbul Muslimin dilaporkan turut dikawal oleh pihak komunis daripada Indonesia, namun perjuangan politik bercorak agama yang diperjuangkan dilihat mampu menarik sokongan orang Melayu dari pelbagai kelas, malah dapat menyatukan anggota PKMM dengan UMNO (CO 537/3754, 1 September 1948).

Kesimpulan

Masyumi terlibat secara langsung dalam penubuhan Hizbul Muslimin di Gunung Semanggol, Perak. Pemimpin Masyumi juga telah dihantar ke Tanah Melayu bagi membantu penubuhan sebuah parti politik Islam yang kemudiannya dikenali sebagai Hizbul Muslimin, selain bertujuan untuk mewujudkan cawangan Masyumi di Tanah Melayu. Malah pengaruh Masyumi juga agak menonjol dalam kegiatan Hizbul Muslimin. Kyai Haji Mashoor Azhari, seorang lepasan Mesir dari Sumatera, Indonesia pula merupakan

⁸Perpaduan Rakyat Kalimantan (PRK) atau Perpaduan Rakyat Kalimantan Malaya (PERAM) merupakan sebuah pertubuhan yang mewakili rakyat Tanah Melayu yang berasal dari Borneo. PERAM juga menyokong perjuangan Republik Indonesia dalam mewujudkan Indonesia Raya dan mengkritik sekatan ekonomi yang dikenakan oleh penjajah Belanda terhadap perdagangan antara Indonesia dengan negara luar. Walau bagaimanapun, anggota PERAM masih mengekalkan hubungan rapat dengan penduduk Tanah Melayu (CO 537/3751, 30 April 1948).

antara pemimpin kanan Masyumi yang terlibat secara langsung dalam penubuhan Hizbul Muslimin. Walaupun beliau tidak dapat menghadiri Kongres MATA di Gunung Semanggol, Perak yang menyaksikan penubuhan Hizbul Muslimin kerana telah diarah pulang oleh kerajaan Singapura, namun beliau sempat mengadakan perjumpaan dengan beberapa pemimpin Tanah Melayu bagi membincangkan agenda penubuhan Hizbul Muslimin. Tengku Osman pula dianggap sebagai penggerak kepada kegiatan Hizbul Muslimin, selain menguruskan pentadbiran Masyumi di Tanah Melayu. Bung Shariff Mujoo pula merupakan tulang belakang kepada penubuhan Bahagian Belia Hizbul Muslimin di Gunung Semanggol, Perak. Hal ini menggambarkan peranan dan sumbangan penting yang dimainkan oleh ulama Indonesia dalam perjuangan menubuhkan parti politik berteraskan Islam yang pertama di Tanah Melayu. Pada masa yang sama, peranan Masyumi juga menunjukkan kerjasama serumpun yang cuba diperjuangkan oleh Masyumi dengan harapan agar perjuangan Masyumi dapat diteruskan oleh Hizbul Muslimin di Tanah Melayu.

Meskipun Masyumi dilihat bersungguh-sungguh dalam memberikan bantuan sehingga kelahiran Hizbul Muslimin pada bulan Mac 1948, namun jangka hayatnya dalam kancah politik Tanah Melayu hanya bertahan lebih kurang tiga bulan sahaja. Pada bulan Julai 1948, beberapa orang pemimpin kanan Hizbul Muslimin telah ditangkap oleh British kerana disyaki mengancam kedudukan British di Tanah Melayu. Penangkapan Abu Bakar al-Baqir yang merupakan tonggak Hizbul Muslimin telah membantutkan perjuangan Hizbul Muslimin sehingga menyebabkan saki-baki pemimpin parti tersebut terpaksa mengisytiharkan pembubaran Hizbul Muslimin setahun kemudian. Walaupun perjuangan parti politik Islam pada peringkat awal dilihat tidak mendapat tempat dalam arena politik Tanah Melayu, namun penubuhan PAS (Parti Islam Se-Tanah Melayu) pada tahun 1951 oleh golongan ulama yang pernah terlibat dalam Biro Agama UMNO mula membuka mata semua pihak tentang potensi parti politik Islam dalam mendapatkan sokongan masyarakat Melayu. Meskipun penyertaan sulung PAS dalam pilihan raya pertama di Tanah Melayu pada tahun 1955 kurang kerana hanya memenangi 1 kerusi sahaja, namun PAS kemudian muncul sebagai sebuah parti alternatif kepada masyarakat Melayu yang cenderung kepada perjuangan politik berteraskan Islam.

Rujukan

- A. Jainuri. (1981). *Muhammadiyah: Gerakan reformasi Islam di Jawa pada awal abad kedua puluh*. Surabaya: Bina Ilmu.
- Abdul Munir Mulkhan. (2010). *Marhaenis Muhammadiyah*. Yogyakarta: Penerbit Galangpress.
- Abuza, Zachary. (2007). *Political Islam and violence in Indonesia*. Oxon, United Kingdom: Routledge.
- Alfian. (1989). *Muhammadiyah: The political behavior of a Muslim modernist organization under Dutch colonialism*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Anderson, Benedict R. O'G. (1972). *Java in a time of revolution: Occupation and resistance, 1944-1946*. New York: Cornell University Press.
- Ariffin S. M. Omar. (1978). *The Masyumi and its struggle for the Islamic State*. (Tesis M.A.), University of Singapore, Singapore.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 2/1948, 31 January 1948.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 3/1948, 15 February 1948.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 4/1948, 29 February 1948.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 5/1948, 15 March 1948.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 6/1948, 31 March 1948.
- CO 537/3751, *Political Intelligence Journal*, No. 8/1948, 30 April 1948.
- CO 537/3752, *Political Intelligence Journal*, No. 13/1948, 15 July 1948.
- CO 537/3753, *Political Intelligence Journal*, No. 14/1948, 31 July 1948.
- CO 537/3753, *Political Intelligence Journal*, No. 15/1948, 15 August 1948.
- CO 537/3754, *Pan-Malayan Review of Political and Security Intelligence*, No. 1/1948, 1 September 1948.
- Deliar Noer. (1960). *Masjumi: Its organization, ideology and political role in Indonesia*. (Tesis M.A.), Cornell University, Amerika Syarikat.
- Fealy, Greg. (2005). Islamisation and politics in Southeast Asia: The contrasting cases of Malaysia and Indonesia. Dalam Nelly Lahoud & Anthony H. Johns (Ed.). *Islam in World Politics*. New York: Routledge.

- Fealy, Greg & Platzdasch, Bernhard. (2005). The Masyumi legacy: Between Islamist idealism and political exigency. *Studia Islamika*, 12 (1), 73-101.
- Feith, Herbert. (1964). *The decline of constitutional democracy in Indonesia*. New York: Cornell University Press.
- Germain, Eric. (2008). The first Muslim mission on a European scale: Ahmadi-Lahore Networks in the Inter-War Period. Dalam Nathalie Clayer & Eric Germain (Ed.), *Islam in Inter-War Europe*. New York: Columbia University Press.
- Harun Nasution. (1965). *The Islamic state in Indonesia: The rise of the ideology, the movement for its creation and the theory of the Masjumi*. (Tesis M.A.), McGill University, Kanada.
- Hiroko, Horikoshi. (1975). The Dar ul-Islam movement in West Java: An Experience in the historical process. *Indonesia*, 20, 58-86.
- Jung, Eunsook. (2009). *Taking care of the faithful: Islamic organizations and partisan Engagement in Indonesia*. (Disertasi Ph.D.), University of Wisconsin-Madison, Amerika Syarikat.
- Kratoska, Paul. (1999). Nationalism and modernist reform. Dalam Nicholas Tarling (Ed.), *The Cambridge History of Southeast Asia*. (Vol. 2, Pt. 1). Cambridge: Cambridge University Press.
- Madinier, Remy & Feillard, Andree. (1999). At the source of Indonesian political Islam's failure: The split between the Nahdlatul Ulama and the Masyumi in retrospect. *Studia Islamika*, 6 (2), 1-38
- Muhammad Asyari. (1977). *The rise of the Masyumi party in Indonesia and the role of the Ulama in its early development (1945-1952)*. (Tesis M.A.), McGill University, Kanada.
- Nurfadzilah Yahaya. (2009). Tea and company: Interactions between the Arab Elite and the British in Cosmopolitan Singapore. Dalam Ahmed Ibrahim Abushouk & Hassan Ahmed Ibrahim (Ed.), *The Hadhrami Diaspora in Southeast Asia: Identity Maintenance or Assimilation?*. Leiden: Brill.
- Palmier, Leslie H. (1954). Modern Islam in Indonesia: The Muhammadiyah after independence. *Pacific Affairs*, 27 (3), 255-263.
- Ramlah Adam. (2005). *Dato' Onn Jaafar: Pengasas Kemerdekaan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ricklefs, M. C. (2001). *A history of modern Indonesian since c. 1200*. California: Stanford University Press.
- Syamsul Anwar. (2005). Fatwa, purification and dynamization: A study of *Tarjih* in Muhammadiyah. *Islamic Law and Society*, 12 (1), 27-44.
- Thohir Luth. (1999). *M. Natsir: Dakwah dan pemikirannya*. Jakarta: Gema Insani Press.
- Utusan Melayu*, 30 Januari 1948.
- Utusan Melayu*, 9 Februari 1948.
- Zuly Qodir. (2010). *Muhammadiyah studies: Reorientasi gerakan dan pemikiran memasuki abad kedua*. Yogyakarta: Kanisius.